

Prenumerata miejscowa: bez odnośzenia: Za rok 8 rsr. 6 miesięcy 4 3 miesiące 2 1 miesiąc 67 k. Za odnośzenie dopłaca się 5 kop. miesięcznie.

Prenumerata zamiejscowa: z odsyłką pocztą: Na rok 10 rsr. 6 miesięcy 6 3 miesiące 2 50 k. 1 miesiąc 84 k.

DZIENNIK WARSZAWSKI

Prenumerata przyjmuje się w Warszawie, w głównym kantorze Redakcji przy ulicy Miodowej Nr. 487 i w innych jej kantorach miejskich: — w St. Petersburgu, w księgarni A. T. Bazunowa na Newskim Prospekcie w domu Olchynowej; — w Moskwie, w księgarni J. S. Solowiewa.

ROK ÓSMY.

Za ogłoszenia pobiera się za jeden raz sześć kopiejek od wiersza druku lub jego mniejsza, za dwa razy, dziewięć kopiejek, za trzy razy, dwanaście kopiejek. — Za ogłoszenia od 1-go wiersza do 12-stu, liczy się jak za całe dwanaście wierszy. — Oddzielne numery sprzedają się po 5 kopiejek.

WYCHODZI CODZIENNIE, PROZĄ DNI NIEDZIELNYCH I ŚWIĄTECZNYCH

Kalendarz prawosławny.

We środę, 24 listopada (6 grudnia), — św. Ekateriny i Merk.
We czwartek, 25 listopada (7 grudnia), — św. Klimenta i Petra.
W piątek, 26 listopada (8 grudnia), — św. Georghia i Inokient.
Stożce wsch. o godz. 7 min. 54; zach. o godz. 3 min. 47

Sporezroczenia meteorologiczne

dostarczone przez obserwatorium warszawskie.

Dnia 22 Listopada (4 Grudnia) 1871 r.

Gisnienie powietrza sprwadzonego 0°	Temper. pow. podług Cejsju-sza.	Wilgoć %	Kierunek wiatru.
g. 7 746.6	— 4.2	89	południowy.
1 747.4	— 2.8	88	poł.-zachodni.
9 747.9	— 10.3	100	południowy.

Kalendarz rzymsko-katolicki.

We środę, 24 listopada (6 grudnia), — św. Mikolaja bisk.
We czwartek, 25 listopada (7 grudnia), — św. Ambrozego bisk.
W piątek, 26 listopada (8 grudnia), — Niepok. Poc. N. M. P.
Wysokość wody na Wiśle stop 3 cali 4.

SPIS RZECZY.

Wiadomości Dworskie. — Dział urzędowy. — Dział wewnętrzny. — Wiadomości zagraniczne. — Wiadomości miejscowe. — Przewodnik. — Fejleton.

Wiadomości Dworskie.

* W sobotę, 20 listopada r. b., w Carskim Siolce, Najjaśniejszy Pan raczy przyjąć do spraw prasowych, rzeczy wistego radcę stanu Longinowa. (Gon. Urzęd.)

* Kazaska rada miejska, na pamięć tegorocznego odwieńdzenia przez Jego Cesarską Mość m. Kazania, uchwała nabyć dom za 10,000 rub. dla miejscowego Murjńskiego żeńskiego gimnazjum imienia Jej Cesarzkiej Mości Najjaśniejszej Pani Marij Aleksandrowny. Najjaśniejszy Pan, w skutku najpoddanniejszego przedstawienia o tem ministra spraw wewnętrznych, 29-go października r. b. Najwyżej rozkaz a raczył: podziękować za wspomnianą ofiarę.

* Astrachański kupiec 2-jej gildij Szulgin, ofiarowawszy jednorazowo 5,000 rub. i obowiązując się corocznie ofiarować po 1,000 rub., na założenie w mieście Astrachaniu, na pamięć tegorocznego odwieńdzenia tego miasta przez Jego Cesarską Mość i Ich Cesarzkie Wysokości Następcę Tronu Cesarzowicza i Wielkiego Księcia Włodzimierza Aleksandrowicza, szkołę rzemieślniczej, prosil o nazwanie tej szkoły: „szkołą imienia Cesarza Aleksandra II.”

Najjaśniejszy Pan, w skutku najpoddanniejszego przedstawienia o tem, 29 października r. b. Najwyżej raczył zezwolić na zadośćuczynienie tej prośbie.

* Przez rozkaz w ministerstwie oświecenia publicznego, z 18 listopada, zatwierdzony został — pełniący obowiązki zwyczajnego profesora Cesarskiego warszawskiego uniwersytetu, doktor medycyny Hoyer — zwyczajnym profesorem tego uniwersytetu na zajmowanej przez niego katedrze embriologii, histologii i anatomii porównawczej, od 1 września 1871 r. Przewodnik z lokowania został — zwyczajny profesor Cesarskiego charkowskiego uniwersytetu, doktor medycyny, rada dworu Lambie, — na zwyczajnego profesora Cesarskiego warszawskiego uniwersytetu na katedrze terapeutycznej fakultetkiej kliniki, od 27 października 1871 r.; otrzy mał urlop za granicę — nadzwyczajny profesor Cesarskiego warszawskiego uniwersytetu Naurowcki — na zimowy czas wakacyjny 1871/2 r.

* Dyrekcja Główna Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego. — Na skutek ządania przez stronę interesowaną wniesionego a właściwymi dowodami popartego, i w zastosowaniu się do art.

8 Najwyższego Ukazu z dnia 14 (26) grudnia 1865 r. o poszukiwaniu zagubionych lub skradzionych Listów Zastawnych lub kuponów, podaje do powszechnej wiadomości, iż Adam Kluskiewicz w Warszawie pod N. 1516 zamieszkały, utracił Listy Zastawne okresu III-go: a) Serji Lit. C. N. 53,304 z 8-ma kuponami od włącznie 2-go półrocza 1871 r. do włącznie 1-go półrocza 1875 r., lit. E. 133,938, 133,934, 133,935; b) Serji II-jej lit. C. 222,470, D. 263,462 z 9-u kuponami od włącznie 1-go półrocza 1871 r. do włącznie 1-go półrocza 1875 roku. Ostrzega się przeto, że obieg powyższych Listów i należących do nich kuponów zakwestjonowany niniejszem zostaje i że w skutek tego każdy nabywca Listu lub kuponu zakwestjonowanego, byłby powołany przez poszkodowanego do rozprawy sądowej o własność zakwestjonowanego Listu lub kuponu.

* Rada Miejska Warszawska Dobroczynności Publicznej na mocy art. 2-ego Najwyżej w dniu 1 czerwca 1871 roku zatwierdzonej uchwały komitetu do spraw Królestwa Polskiego, oraz w myśl art. 910 kodeksu cywilnego w Królestwie, na posiedzeniu w dniu 13 (25) listopada r. b., postanowiła: zawarty w testamentie s. p. Sebastjana Badien z dnia 28 września 1836 r., legat, w sumie rs. 750, na rzecz szpitala Dzieciątka Jezus w Warszawie, przyjąć, na warunkach wymienionych w rzeczonym testamencie i z zachowaniem praw osób trzecich.

Wiadomości z innych gubernij.

* Handel wewnętrzny na granicy zachodniej. Zeszłego tygodnia podaliśmy naszym czytelnikom ogólne uwagi o handlu z Europą zachodnią w 1870 roku. Z podanych wiadomości okazuje się, że nasz handel wywozowy znacznie się rozszerzył od 1861 r. Zwiększenie wywozu zboża i bydła świadczy o rozwoju naszego gospodarstwa wiejskiego. Obawy, iż przewrót w bycie ekonomicznym, wynikły w skutku wywobudzenia włóscian, działa szkodliwie na naszą produkcję zbożową, okazały się zupełnie nieuzasadnionymi. Sieć dróg żelaznych, ze swej strony, dała silny impuls działalności gospodarzo-wiejskiej. Za dowód rozwoju gospodarstwa wiejskiego może także posłużyć zwiększający się wywóz materiałów surowych i na pół obrobionych. „Wieczernia Gazeta” (№ 308) widzi w tej okoliczności dowód nieustalonego trwale położenia naszego przemysłu. Otrzymujemy wyroby fabryczne zagraniczne gdy jednocześnie, więcej aniżeli inne państwa, dostarczamy naszym sąsiadom płodów surowych, kwalifikujących się dla przemysłu kwitającego,

które moglibyśmy obrabiać u siebie przy normalnym stanie przemysłu. Usunięcie tej anomalji stanowi nie rozwiązane zadanie naszego przemysłu, prawodawstwa i polityki handlowej. W liczbie materiałów surowych, wywożonych z Rosji, pierwsze pod względem ilości miejsce zajmuje len, w formie produktu surowego i fabrykatów. W 1861 roku wywieziono lnu 3,419,911 pudów, za 13,576,199 rs.; w 1868 roku: 7,257,527 pudów za 29,030,158 rs.; w 1870 roku: 10,381,449 pudów za 67,097,968 rs.; pakul lnianych i przędzy (len na pół obrobiony) w 1861 roku: 838,713 pudów za 1,844,049 rs.; w 1868 r. 958,092 pudów za 2,342,943 rs.; w 1870 roku: 1,237,377 pudów za 4,742,921 rs. Wyrobów tkackich: w 1861 roku za 635,888 rs. w 1868 roku za 1,002,793 rs., w 1870 roku za 1,110,732 rs. Ogółem wywieziono lnu w 1861 roku za 16,056,136 rs. w 1868 roku za 32,371,844 rs., w 1870 roku za 62,051,581 rs. Wzrost zawiera się nie tylko w wadze lnu wywozowego lecz i w jego cenie.

Przędza lniana przypadła kosztowała w 1868 r. 2 1/2 r. za pud, w 1870 r. — 18 rub.; płótno żaglowe w 1868 r. — 8 rub. 20 kop. za sztukę, a w 1870 r. — 18 rub.; obrusy, serwetki podniosły się z 15 rs. na 30 rs. za pud. — Podług wagi, w 1868 r., w porównaniu z 1861 rokiem, wywieziono więcej o 112% a w 1870 r. — o 203%. Podług ceny, w 1868 r. w porównaniu z 1861 rokiem o 114%, a w 1870 r. o 320%, w porównaniu zaś z 1868 rokiem o 96%. Cyfry te niewątpliwie świadczą o powiększeniu produkcji lnu. Wewnętrzna konsumcja lnu, podług oświadczenia fabrykantów na ostatniej wystawie przemysłowej w St.-Petersburgu, dochodzi do 13—14 milionów. Odwrotna strona tej rzeczy przedstawia się w danych liczbowych o przywozie wyrobów zagranicznych. Wywóz naszych wyrobów fabrycznych nie zwiększa się bynajmniej w takim stopniu, jak wywóz surowych, co świadczy o powolnym rozwoju naszego przemysłu fabrycznego. „Wieczernia Gazeta” powołując się na zwiększenie wywozu fabrykatów w 1870 r. w porównaniu z 1861 rokiem, uważa za konieczne, aby nasi fabrykanci na serjo „zaprzęgnęli” pracować dla wywozu; wtedy to dopiero okaże się nie tylko możność wywozu, lecz rozwój onego posunie się daleko szybciej, aniżeli teraz. Zdaje nam się, że tylko chcieć, nie jest tu dostatecznym, i że same usiłowania fabrykantów nie dadzą upragnionego następstw. Z jednej strony, w sprawie tej ważną jest rozwój wychowania technicznego, z drugiej strony organizacja naszych robotników drobnej fabrykacji pro-

dukujących bez wątpienia większą połowę wyrobów lnianych i zaprowadzenie u nich udoskonalonej produkcji maszynowej, co naturalnie zależy od kapitału, na którym im zbywa i od kredytu, który dalekim jest od ustalenia się. — Produkcja lniana stanowi jedną z najważniejszych gałęzi gospodarstwa wiejskiego Rosji. Rosja produkuje go więcej, aniżeli którykolwiek kraj i w gatunku najlepszym. — Największą ilość i najlepszego gatunku konopi, produkuje Rosja. Co do drobroci konopi, jedne Węgry tylko mogą się równać z Rosją. Na wywóz idą nie tylko konopie surowe ale i obrobione. Konopi wywieziono w 1861 roku 2,977,399 pudów, za 7,924,519 rs.; w 1868 roku 2,699,746 pudów, za 8,099,238 rs., w 1870 r. 3,285,123 p., za 11,005,160 rubli. Pakul konopnych i przędzy w 1861 roku: 305,921 pud. za 1010,226 rs.; w 1868 roku: 362,273 pudy za 1,303,731 rubli; w 1870 r. 366,381 p., za 1,274,749 rs. Wyrobów tkackich (powrozów i lin) w 1861 roku 323,127 pudów, za 842,343 rs.; w 1868 r. 303,024 pudów, za 1,090,885 rs.; w 1870 r. 263,625 p., za 1,208,814 rs. Zwiększenie wagi wywiezionych konopi znacznie jest słabsze, aniżeli zwiększenie wagi wywiezionego zboża i lnu; wynosi ono: tylko 8%. Powiększenie wartości, w skutku zwiększenia się cen wywozowych, doszło tylko do 33%. Powiększa się wywóz konopi surowych i napółobrobionych; wywóz zaś wyrobów konopnych zmniejsza się, z czem równomiernie zwiększa się przywóz wyrobów zagranicznych: płótna żaglowego, lin i t. d. Z tego wnosi „Wieczernia Gazeta”, iż w tej ważnej gałęzi przemysłu u nas nie uczyniono żadnego postępu w ostatnich czasach. Lecz zarzut ten, padając na przemysł fabryczny, nie odnosi się do gospodarstwa wiejskiego, co popierają dane o wywozie siemienia lnianego i konopnego, który znacznie wzrasta. Wywóz siemienia lnianego w 1870 roku w porównaniu z 1861 rokiem jest większy o 38%, konopnego zaś z 31,889 czwartki (w 1861 r.) wzrósł w 1870 roku na 1,289,180 czwartki, t. j. powiększył się o 2,243%. Jakkolwiek widocznym jest, że nasz przemysł fabryczny nie rozwija się tak szybko jak gospodarstwo wiejskie, niemniej wszakże i rozbiór cyfr handlu przywozowego świadczy o postępie w tej gałęzi gospodarstwa narodowego. W 1870 roku, w granice Rosji przywieziono towarów zagranicznych za 309,129,160 rubli. Z tej liczby drogą lądową przybyło towarów za 100,187,124 rs., a morzem przywieziono za 208,942,036 rs., przez cment główna masa towarów dostarczona została do portów bałtyckich (169,937,783 rs.): porty azowskie i czarnomorskie przyjęły towarów tylko za 38,065,191

Zycie społeczne zagranicą.

Zbiór ornamentów litografowanych w muzeum wiedeńskim. — Balon Hanelina. — Tron szkocki. — Nowa opera Flotowa. — Teatr japoński. — Szek derwiszów tańczących.

Wkrótce po założeniu w Wiedniu muzeum sztuk pięknych i przemysłu, nabyty został zbiór ornamentów litografowanych Drugulina w Lipsku; z biegiem czasu, zbiór ten uzupełniono i zubożono tak dalece rzadkimi egzemplarzami, że uchodzi za jedyny pod względem wartości wewnętrznej i pożytku praktycznego. Ktokolwiek życzy sobie odtworzyć ornamenta danej epoki w tym lub owym kraju i w rozmaitych stylach, ten znajdzie w zbiorze pomienionym mnóstwo litografij najroznorodniejszych; artysta przeto lub rzemieślnik może wywiązać się z łatwostą ze swego zadania. Dotąd atoli przystęp do tego zbioru był utrudniony, albowiem rozkazyfikowany był podług szkół, stylów i mistrzów, nie zaś podług materiałów; mógł przeto korzystać z niego raczej znawca dziejów sztuki, aniżeli artysta lub rzemieślnik, dążący do pewnego celu praktycznego. Obecnie, przy otwarciu w Wiedniu nowego muzeum, o którym wspominaliśmy w przeszłym tygodniu, zaprowadzono w rozkazyfikowaniu tego zbioru reformę gruntowną. Bibliotekarz muzeum Schestag ułożył katalog, w którym cały ogrom materiału tego zbioru litografij podzielony został podług przedmiotów. W ten sposób utworzyło się 13 grup, a mianowicie: ubiory i kostiumy, ozdoby kościołów i domów prywatnych, wyroby słarskie i kowalskie, broń, zegarki i zegarki, naczynia kościelne i świeckie, herby, ozdoby architektoniczne, godła i naczynia rozmaite przedmioty, do liczby których należą także karty do gry. W ogóle zbiór ten mieści w sobie egzemplarze wszelkich utworów sztuki i rzemiosła

od czasu wynalazku rycia na miedzi do XVIII wieku, każda zaś z grup pomienionych katalogu ma swe podziały, stosownie do szkół niemieckiej, francuskiej, flamandzkiej i włoskiej. Zbiór ten jest najbogatszy pod względem ozdób złotych z XVI i XVII wieku, oraz wzorów dla robienia koronek, co przedstawia źródło niewyczerpane dla mody, i nareszcie pod względem ogromnej liczby liter i monogramów. Zdaje się, że żaden inny zbiór nie może poszczycić się aż 15,000 liter tak zwanych initials, począwszy od XV i do XVIII wieku, roboty styczarzy niemieckich, francuzkich, włoskich i flamandzkich.

Na mniejszą uwagę zasługuje model balonu Hanelina, wystawiony w sali zojfijskiej w Wiedniu. Jakkolwiek nie specjalista z trudnością wyprowadzi wniosek co do sposobu użycia tego balonu podczas wiatru i niepogody, pomimo to przynależny, że zastosowana tu została zasada zasługująca na dalsze badania. W modelu tym, maszyna gazowa zasilana jest gazem z samego balonu, zespolenie zaś sily gazu z działaniem szruby i rula, daje rezultaty wielce interesujące, tak, iż nieobeznanemu nawet z tą kwestją zdaje się, że wraz z zwiększeniem rozmiarów tego balonu, musi zwiększyć się także siła oporu względem żywiolów.

Kilka dni temu naokoło teatru paryzkiego „Varietés”, na trottoarach pokrytych błotem i pomimo dość świeżego powietrza, spowodowanego pierwszym śniegiem, gromadziły się wielkie masy publiczności, przypatrującej się tym wybrancom fortuny, którym powiodło się dostać bilety na przedstawienie. Speculanci proponowali bilety po cenach 100 franków za krzesło i 500 fr. za łóż. Sala teatru przepelniona była widzami, damy miały na sobie świetne tualety, mężczyźni zaś byli w białych krawatach i mieli u fraków białą kamelję,

słowem, Paryż odmłodził o dwa lata. Dawano nową operę komiczną *Le trone d'Ecosse*, której libretto napisali Cremieux i Jaime, muzykę zaś skomponował Hervé. Jak dalece nowa ta opera podobała się publiczności, wnosić można ztąd, że pomimo czterogodzinnego przedstawienia, nikt nie użalał się. Co się zaś tyczy treści, jest ona następująca: Rzecz dzieje się w Szkocji, gdzie spikowcy, pod przewództwem niejakiego Mac-Rasora, oczekują na przybycie potomka legalnego ich króla, który ma panować pod nazwiskiem Roberta XX. Traf chciał, że przybył wówczas kupiec win Robert, lecz nie XX, tylko po prostu nazwiskiem Mouton, którego Rosar bierze za spodziewanego kandydata do tronu; łatwo pojąć, że położenie Mouton'a staje się bardzo drażliwym na widok składanych mu hcidów. Lecz nie dość na tem: sama królowa angielska proponuje układ polubowny; Robert Mouton ma być królem szkockim i daje on już znać swojej rodzinie, ażeby przybyła dzielić z nim szczęście nadspodziewane, gdy wtem zgłasza się poseł Ludwika XIV i poznaje swego dostawcę win. Na tem opera mogłaby się skończyć, lecz spodobało się autorom dodać trzeci jeszcze akt, złożony z płaskich dowcipów, niepozostających wcale w związku z poprzedniemi dwoma aktami i skomponowanych dla tego jedynie, ażeby odwieść, jak dalece cierpliwą jest publiczność.

Drugą nowiną teatralną jest opera Flotowa „Jego Cień”, przedstawiona niedawo na scenie wiedeńskiej. Na wzór opery trzyaktowej Halewego, która miała w swoim czasie nadzwyczajne powodzenie nie zważając na brak chórow i na ograniczoną liczbę (4) osób działających, Flotow skomponował operę trzyaktową „Jego Cień”. Opera ta dana była po raz pierwszy w przeszłym roku w Theatre Lyrique w Paryżu, pod tytułem „l'Ombre”, następnie zaś przed-

stawioną została kilka dni temu na scenie wiedeńskiej. Jakkolwiek Flotow dorobił dla sceny niemieckiej chóry w pierwszych dwóch aktach, wszelakoż są one bez doniosłości i mogą być przepuszczone, jako nie mające nic wspólnego z osnową opery. Występują tylko cztery osoby. Co się tyczy charakteru tej opery, widać, że sam kompozytor nie dosć jasno zrozumiał takowy. W tytule nut na fortepjan, opera ta nazwana jest „komiczną”, podczas gdy na afiszach figuruje ona jako „romantyczna”. Opera pomieniona może być nazwana komiczną chyba w znaczeniu francuzkiej *opera comique*, która to nazwa dotyczy nie tyle osnowy, ile formy zewnętrznej utworu; lecz ażeby można było słuchać przez cały wieczór kwartetu śpiewaków, wymagać należy nie tylko większego bogactwa melodij, lecz także libretta bardziej interesującego pod względem treści. Tym razem Saint-George dał kompozytorowi libretto bardzo nudne, widocznie naciągane w partjach serjo, bez dowcipu i z komicznością bardzo powszednią. Treść jest taka, że młoda dziewczyna wiejska, Joanna, przychodzi do wsi po służbę u młodego dzierżawcy Fabrice; lecz na widok tego ostatniego mdleje, albowiem poznaje w przysłym swoim panu „cień” oficera, hrabiego Nollcourt, którego kochała niegdys. Nawpół obłąkana Joanna ucieka w noc z domu w zamiarze rzucenia się w przepaść, lecz Fabrice ocala ją. Okazuje się, że to nie „cień”, lecz sam hrabia, który uchodzi, za rozstrzelanego z wyroku sądu wojennego. Ocaliło go to, że ładunki użyte do rozstrzelania były bez kul. Wykryto sprawcę tego niesłychanego ocalenia i sąd wojenny skazuje go na karę śmierci. Lecz Fabrice dowiaduje się o tem i staje dobrowolnie przed sądem wojennym (za sceną), dla ocalenia swego przyjaciela. Król, któremu podo-

rs., handel zaś przywozowy białomorski zszedł na 939,862 ruble. Towary przywozowe głównie składały się z materiałów surowych i napół obrobionych, co służy za dowód, że zaczynamy wychodzić z pod zawisłości od produkcji zagranicznej, gdyż poprzednio główny artykuł przywozu stanowiły wyroby gotowe. Ale to wyswobodzenie się od Europy zachodniej nie przybrało rozmiarów upragnionych. Towary przywożone nie odznaczają się różnorodnością, a zatem obróbenie domowe materiału zagranicznego odróżnia się niewiele przedmiotami. Przywożone materiały napół-obrobione, których u nas jest podostatkiem w formie surowej. Z materiałów surowych znaczny artykuł przywozu stanowią takie które służą za srodek do obróbenia innego materiału surowego. W formie napół obrobionych dostarczane nam są metale, wełna, materiały farbierskie i jedwab. Metalów nie w wyrobie przywieziono za 30,061,067 rub. pomiędzy nimi najwięcej żelaza rzelowego: za 13,939,401 rub. Drugi artykuł co do wartości stanowią *materiały farbierskie*, których przywieziono za 13,939,401 rub.; *indyga* przywieziono za 5,328,663 rub. Przywóz tego towaru świadczy o rozwoju fabryk, produkujących rozmaite tkaniny; lecz fabryki potrzebują także poparcia zagranicznego i w drugim materiale: przywóz *wełny* za 13,086,023 rub. zajmuje co do wartości trzecie miejsce w przywozie; najwięcej przywieziono wełny przedziowej i puchu: za 10,911,034 rub. Porównawszy wywóz wełny surowej, 8,611,200 rub., za granicę w r. 1870, z sumą przywozu jej w formie napółobrobionej, przyjdziemy do konkluzji, że otrzymujemy napowrót naszą wełnę, placąc za jej obróbenie fabrykantom zagranicznym. Za wełną idzie *oliwa roślinna*, której przywieziono za 10,194,207 rub. Piątym artykułem był *jedwab*, przywieziony w formie surowego produktu, jedwabiu kręconego i rozmotanego, oraz jedwabnych wyczesków. Zmniejszenie przywozu tkanin jedwabnych świadczy o postępie u nas produkcji tychże tkanin. Godnem jest uwagi, że towaru futrzanego przywieziono za 3,635,409 rub. Przy naszych bogatych kopalniach żelaza i przy obfitości zwierza, przyczyną przywozu do nas tych towarów przedstawiają się niewyjaśnionemi. Wyrobów fabrycznych przywieziono za 91,831,983 rub. Przynależności dróg żelaznych stanowią 1/2 wszystkich wyrobów przywozowych. Przedmiotów roboty fryzierskiej przywieziono za 8,756,375 rub.; broni siecznej i palnej przyszło za 3,650,328 rub. Platform i wagonów dostarczono za 10,193,400 rs. Takim sposobem około 1/3 całego handlu przywozowego zagranicznego wywołana była potrzebami interesu dróg żelaznych. W tej rzeczy daje się dostrzec najwięcej zawisłości od przemysłu fabrycznego zachodu. Przeciwnie, przywóz wyrobów rękodzielniczych nie jest wielki i przywożono głównie artykuły zbytku. Dział towarów zagranicznych; przywożonych bez cła, przedstawia wartość 60,909,148 rub. Bawełny przywieziono blisko za 31 milionów rub. Książek, nót, map, przywieziono za 1,152,082 rub. W porównaniu z tą cyfrą nasz wywóz—prawie żaden. Porównanie takie ma szczególne znaczenie przy zawieraniu konwencji. Za korzystanie z ruskich produkcji myśli zagranicą, otrzymalibyśmy dwadzieścia razy mniej, aniżeli autorowie cudzoziemscy, tłumaczeni na język ruski.—W dziale artykułów żywności, przywiezionych za 55,907,484 rub. pierwsze miejsce zajmuje herbata—za 16,454,014 rub., z tej sumy na wyższe gatunki herbaty, kwiatowa, żółta i zielona, przypada wszystkiego 283,277. Win przywieziono za 6,046,822 rub., musujących—za 1,550,082 rub. Cygar i tytoniu—za 4,475,284 rub. Soli kuchennej—za 4,181,390 rub. Ostatni towar zapotrzebowany jest głównie do kraju zachodniego i nadwisiańskiego, oddalonych od jezior słonych Rosji Wschodniej.—Przytaczając dane liczebne co do zagranicznych artykułów żywności, *Gołos* czyni uwagę, że w ich liczbie, znajdują się nie tylko przedmioty zbytku, lecz i takie artykuły, które stały się przedmiotami niezbędnej potrzeby dla wszystkich klas ludności, jak np. herbata, kawa, śledź, drożdże, sól kuchenna.

bała się taka szlachetność, ułaskawia obu przyjaciół; Fabrice wraca na wieś i żeni się z Joanną. *Zycząc* sobie atoli, ażeby odbyły się dwa naraz wesela, Saint-George żeni także pozostałe dwie osoby działające, mianowicie lekarza wiejskiego z dziewczynką. Ta niezbyt skomplikowana sztuka ciągnie się przez cały wieczór i nuży widzów mnóstwem powstających śpiewów i arii. Potwierdza się w ogóle zdanie, że po „*Marcie*” i „*Stradellim*” talent Flotowa zaczął słabnąć; po tych znakomitych operach, widzimy w „*Indrze*” kilka tylko ustępów prawdziwie mistrzowskich, poczem melodje Flotowa słabną coraz bardziej, każda jego następna opera jest coraz gorszą, i w końcu pozostaje tylko „*Jego Cień*”.

Na innych scenach europejskich, nie dawano w ciągu ostatnich trzech tygodni żadnych nowych utworów; zakończymy przeto nasz przegląd niniejszy wyjątkami z wiadomości o teatrze japońskim, zakomunikowanemi przez Mitford'a, który znajdował się w orszaku księcia edyuburgskiego, podczas pobytu jego w roku zeszłym w Jeddo. Mitford przytacza dzieje teatru japońskiego, który, tak samo jak wszędzie, wziął początek od zwyczajów religijnych. Z początku dawane były tańce na cześć jakiego bóstwa; potem śpiewano również na jego cześć; następnie grywano sceny osnute na rozmowie bóstwa z którym z jego czcieli, i nareszcie odgrywana była w obec maszy widzów jaka historia ciekawa, z ogromną liczbą osób działających. Pierwszy teatr otwarty został w Jeddo, z rozkazu tajkuna, w r. 1624, przez niejakiego Saruwaka, a paniątkę którego nazwano jego imieniem ulicę, na której znajdują się wszystkie teatry. Przedstawienia rozpoczynają się o świcie i ciągną się przez 12 godzin. Bicie w bębny oznaczają o rozpoczęciu widowiska, które zaczyna się zwykle od dwóch podobnych do

* **Wychowanie publiczne.** Korespondent dziennika *St. Pet. Wied.*, donosząc o czynnościach urzędu ziemskiego powiatu borzeńskiego za r. 1870/71, podaje następujące zajmujące wiadomości o pracach tego urzędu w przedmiocie oświecenia ludowego: Przed trzema laty, w początkach czynnosi urzędu, istniały w powiecie dwie szkoły wydziału ministerstwa dóbr rządowych i dwie parafialne; nauczanie w nich było nieregularne. Dzięki poparciu ze strony zgromadzenia ziemskiego wszelkich usiłowań urzędu, nastąpiła zmiana: w roku 1869 postanowiono przyjąć na utrzymanie ziemstwa 15 szkół ludowych i na ten cel wyasygnowano 6,585 rs. Taką hojną pomoc podał możliwość przeznaczyć na utrzymanie nauczyciela po 200 rs. rocznie, oprócz mieszkania, a dla gorliwych gratyfikacje po 100 rub., co przyczyniło się do zaopatrzenia szkół w dobrych nauczycieli. 22 września 1870 roku zgromadzenie ziemskie jednogłośnie postanowiło utworzyć osobny fundusz szkolny, z procentów od którego można byłoby utrzymywać po wsiach powiatu po jednej szkole, na co w budżecie 1871 r., wniesiono 8,000 rub., a na bieżące wydatki oświaty ludowej asygnowano 7,000 rub. Oprócz utrzymania 15 szkół ziemskich, przeznaczono opłacać na utrzymanie 6-ciu stypendystów ziemstwa w szkole nauczycielskiej czernigowskiej po 80 rub. na każdego; na utrzymanie szkoły żeńskiej borzeńskiej 250 rub. i na bibliotekę ziemską 100 rubli. Tym sposobem w roku szkolnym 1870/71 ziemstwo miało 15 szkół, a w nich uczących się było 688; powiększenie zatem wynosi 65%. Takie znaczne powiększenie wymownie świadczy o sympatji ludu dla szkoły i o trwałem jej zabezpieczeniu. Stosunek liczby uczących się do ludności, który w roku zeszłym wynosił około 2 1/2 do 9 1/2%, wynosi teraz po wsiach mających urządzone szkoły około 3 1/2 do 13 1/2%; we wszystkich zaś 15 wsiach liczba uczących się wynosi przeszło 7% ogólnej ludności. Nauczanie czytania we wszystkich szkołach odbywa się według metody dzwięku jaka powszechnie została przyjęta. Rezultata tej metody szczególnie uwydatniły się na dorosłych: uczęszczający do szkoły na wieczorne lekcje w ciągu miesiąca—umieją już czytać i pisać. Takie szybkie nauczanie sprawdziło do szkół ziemskich 277 dorosłych, gdy w pierwszej zimie było ich tylko 48. Odbyte w lecie tego roku przez inspektora szkół ludowych p. Doroszenko egzamina w szkołach ziemskich wykazały mniej więcej zadowalające rezultata wszelkich wykładanych przedmiotów. W celu obeznania nauczycieli z lepszymi sposobami wykładania geografii i arytymetyki, z polecenia kuratora okręgu naukowego kijowskiego, wyznaczony został w m. Borżnie zjazd nauczycieli, na którym wezwani z seminarjum czernigowskiego nauczyciele starali się udzielić nauczycielom najpotrzebniejszych wiadomości z nauk przyrodzonych i sposobów wykładania ich w szkołach.

* **Drogi komunikacji.**—Kiszyniewski korespondent pisze do gazety *Birz. Wied.*, że północne powiaty obwodu Besarabskiego marzą o linii kolei żelaznej z jednego z punktów kolei kiszyniewsko pruskiej na miasto Bielce i srodek powiatu chotnińskiego, do linii czernowicko-lwowskiej. Ziemstwo trzech powiatów obwodu Besarabskiego (chotnińskiego, sorokskiego i jaskiego) jeszcze na początku tego roku upraszało rząd, aby włączył powyższą linię do sieci kolei żelaznych uznanych za niezbędne do pobudowania, i aby budowa jej powierzona była kompanji kolei żelaznej odeskiej, której ziemstwo pomienionych powiatów przyrzekło zagwarantować pewny dochód i udzielić pomocy w nabyciu potrzebnego dla kolei gruntu. Aby dać wyobrażenie, o ile odpowiada rzeczywistej potrzebie żądane przez ziemstwo trzech powiatów obwodu Besarabskiego połączenie kolei kiszyniewskiej z czernowicko-lwowską, korespondent przytacza dane o produkcji tych powiatów, na których ziemstwo opiera swe żądanie. Ludność powiatów chotnińskiego, sorokskiego i jaskiego wynosi 450,000 dusz obojczy płci, z których około 70,000 zamieszkujących w miastach i miasteczkach, stanowią żywiol przemysłowy, zwłaszcza, że prawie połowa składa się z najruchliwszego i handlującego pokolenia żydów. Z ogólnej przestrzeni tych 3-ch powiatów, wynoszącej 1,260,090 desiatin, 67% zajmują role i sianożęcie; właściwie role zajmują około 600,000 desiatin. Według urzędowych wiadomości z r. 1869 zasiano było zboża i kukurydzy około 300,000 czetwert, a zebrano około 2,200,000. Potrąciwszy z tej cyfry połowę na żywność, około 100,000 czetwerti na gorzelnictwo i około 300,000 na zasiew, pozostaje właściwie do zbycia około 700,000 czetwerti, z których ledwie czwarta część służy na galarech (todzie miejscową) rzeką Dniestem; resztujące zaś trzy czwarte wyprawiane są ładem częścią na Nowosielice do Austrii, a głównie na Tyraspol, a w ostatnim czasie na Birzulę do Odessy; na przewożenie używa się co rok około 105,000 podwód parokonnnych lub wołowych, i około 73,000 przewodników; przy czem każda podwoda znajduje się w drodze 27 dni (przebiegiem) w ciągu których utracą się cały prawie zarobek. Miejsceowa uprawa wina, ogrodnictwo i uprawa tytoniu dostarcza na kole żelazną co rok najwięcej 1,000,000 wiader wina, około 200,000 pudów różnych

baletu europejskiego. Mitford przytacza między innymi trzecie baletu „*Nakamura*.” Podanie niesie, że w XI wieku mieszkańcy Kioto dręczeni byli przez złego ducha, który obrat sobie siedlisko w pobliżu jednej z bram miejskich. Na wezwanie uczynione przez bohatera Jorimiasa, niejaki Tsuna oświadcza się z gotowością udania się do jaskini złego ducha i złożenia dowodu swej odwagi. Tsuna uzbraja się, jedzie do bramy pomienionej i wypisuje na niej swoje nazwisko, lecz w chwili gdy miał wracać, koń zadrżał pod nim i Tsuna uczuł, że siła dłoń uchwyliła go za helm. Tsuna dobywa palasza i ucina złemu duchowi rękę, którą przywozi do domu i chowa do osobnej skrzyni. Pewnego dnia wieczorem, zły duch pod postacią ciotki Tsuny, przychodzi do niego i prosi o pokazanie ręki. Zaledwie Tsuna otworzył skrzynię, gdy kłępy dymu zasłoniły mniemana ciotkę i zły duch znikł wraz ze swą ręką. Odtąd mieszkańcy miasta byli jeszcze bardziej dręczeni przez złego ducha, który porwał dziewczętą, zanosił je w góry i zjadał tam, tak dalece, że nie pozostało już w Kioto ani jednej pięknej dziewczyny. Nareszcie cesarz Jehijo rozkazał Joremitsie, ażeby zgładził potwora. Bohater wybrał się w drogę z czterema walecznymi rycerzami i począł uwiijać się w dalekich górach. Pewnego dnia, znajdując się zdala od mieszkań ludzkich, spotkali oni starca, który zaprosił ich do swojej chałupy, gdzie poczęstował ich gościnnie i dał im na drogę wina. Starzec ten był dobrym duchem gór. Dalej podróżni spotkali piękną niewiastę, która prała ubranie i płakała gorzko, na zapytanie zaś rycerzy odpowiedziała: „Jestem kobietą z Kioto, porwaną przez złego ducha; muszę prać jego ubranie, gdy zaś sprzykrzę się mu, poże on mnie. Ocalcie mnie.” Niewiasta zaprowadziła rycerzy do domu złego ducha i zawiadomiła o przyjeździe gości, których wpuszczano, albowiem zły

owoców i 150,000 pudów krajowego tytoniu. Konie Besarabskie zakupowane są corok przez remonterów księstw naddanajskich i Austrii; bydo rogata, trzoda chlewna a także wełna, łój, skóry, baranki i szczecina stanowią dość znaczny wywóz do Austrii na Nowosielice; w ostatnich latach wysyłano tą drogą za granicę około 20,000 sztuk bydła grubego i około 10,000 drobnego, około 100,000 pudów wełny i około 50,000 pudów innych produktów bydłych. Produkta miejscowego pszczolnictwa wywożone są po większej części do Poltawy, Kijowa i Charkowa; w roku 1869 w pomienionych trzech powiatach było 1,864 pasiek. Z fabryk i zakładów tych powiatów, których produkta są przedmiotem wywozu, godne są uwagi: 1 cukrownia, produkująca cukru rocznie na 200,000 rubli, i 26 gorzelnii produkujących na 516,500 rub.; pozostałe zaś zaspakajają tylko miejscowe potrzeby. W przedstawieniu byłego gubernatora Besarabskiego względem zażoścuczynienia żądaniu ziemstwa, między innymi powiedziano: „Dobrodziejstwo tej drogi żelaznej stanowić będzie to, że o tyle zmniejszy liczbę pośredniczących między producentem a konsumentem osób, o ile uczyni przystępnymi miejsca odbytu dla producentów; tym sposobem droga ta niezawodnie podniesie ich dobrobyt, obok którego wyższe stosunkowo podatki nie będą uciążliwe.” Na wstawienie się o rzeczonej kolei, ministerstwo komunikacji zawiadomiło kogo należy, że będzie miało to na względzie przy wniesieniu projektu nowej sieci w komitecie kolei żelaznych.

* **W y p a d e k.**—Gazeta gubernjalna *Tobolska*, donosi o następującem zabójstwie: 27 lipca w mieście Tiumeni, koło godziny 9 wieczorem, sekretarz sądu okręgowo tiumenskigo, sekretarz kolejalny Dymitr Mokiejew, został zabity w własnym mieszkaniu, w czasie snu, przez żony rycerza komendy powiatowej tiumenskigo Maslenkowa i Nikitina, i wrzucony do rzeki Tura, znajdującej się w blizkości mieszkania. Zabójstwo to spełnione zostało za namową córki jego, 16-letniej dziewczyny Nastazji, za zgodą jej matki (żony zabitego) i przy pomocy będącej za kucharkę u Mokiejewa córki żołnierskiej Pelagji Pituchinej.

ROSJA
pod względem statystycznym i ekonomicznym.
(„Zbiornik Wojskowo-Statystyczny.” Tom IV.)

Produkcja bawełniana.
Przemysł bawełniany zaczął upowszechniać się w Rosji dopiero od połowy zeszłego wieku, a nie mniej, w krótkim czasie zdołał już zająć pierwsze miejsce pośród produkcji fabrycznych, obrabiając, sam jeden, masę produktów przeszło za 150 milionów rub. srebrem. Pierwotnie u nas drukowano perkalki na angielskim kartonie. W 1764 roku założona została pierwsza fabryka perkalków. W 1792 roku założona została przez cudzoziemca Lechan'a pierwsza przędzalnia bawełny, a w 1805 r. założona została Aleksandrowska rękodzielnia przędzalniana; lecz do r. 1820 produkcja rozwijała się nie tyle w fabrykach, ile na wsiach w gubernjach środkowych, w oddzielnych, niewielkich zakładach. Najprędzej zaszczepiła się we wsi Iwanowie, gdzie pod kierunkiem sprowadzonych z Niemiec majstrów, tkane były w początku bieżącego wieku, już w znacznych rozmiarach, proste materje, drukowane płótna, perkalki i t. p.

Po wydaniu w 1822 roku taryfy zakazawczej, która nałożyła na wyroby sprowadzane wysokie cło, fabryki bawełniane zaczęły dość szybko się rozmnażać i ściągacz zagranicę biegłych majstrów. Ale stanowczy popęd przemysł ten otrzymał po 1870 r., kiedy w Anglii dozwolone zostało wywożenie maszyn przędzalnianych. Do tych czas nasi fabrykanci musieli zadawalnie się wyrobami belgijskich i francuzkich fabrykantów, którzy sprzedawali nam maszyny złej konstrukcji i do ich ustawienia przysyłali mechaników, nieznających rzeczy. Ale kiedy w 1842 r., Anglja, w przekonaniu, że pod względem sztuki przędzalnianej stanęła powyżej wszelkiej konkurencji, dozwoliła na wywożenie swych przyrządów, nasza fabrykacja widocznie się wzmożiła, do czego w części przyczyniło się i to, że w 1841 r. w skutku przesilenia handlowego, u nas było podwyższone cło na sprowadzaną przędzę.

W 1850 r. to dodatkowe cło zostało zniesione, niemniej powodzenie ruskiego przędzenia bawełny już było zapewnione, własna przędza zaczęła coraz bardziej wypierać sprowadzaną, i obecnie stanowi tylko bardzo małą część całego używanego przez nas materiału surowego. Rozwój przędzenia bawełny, odbił się w dalszem obrabianiu przędzy bawełnianej. Tkackie warsztaty włoscińskie z ciasnych chałup, powoli zaczęły przechodzić do przestronnych świetlic z 10 i więcej warsztatami, przy których oprócz gospodarza, pracowali ludzie najemni. Fabryki miejskie skupiły w sobie tylko tkanie cienkich materij (zaknotu, płócienek i muslinu), a dla prostszych wyrobów zaczęły ograniczać się jedynie na przysposobianiu osnów, ustępując ich tkanie sąsiednim wsiom. Nakoniec otrzymały zupełnie nowy kształt produkcje bielienia, farbowania i drukowania. Z domowych i rzemieślniczych zakładów w tych gałęziach, utworzyły się prawdziwe fabryki, a z nich niektóre w krótkim przeciągu czasu zrównały się z zagranicznymi. Dowód, jak trwale ustalili się u nas przemysł bawełniany, może stanowić to, że ze zmianą taryfy w 1857 roku, nie tylko nie zachwiał się, ale zaczął rozwijać się jeszcze pomysłniej, jak również i to, że zupełnie przebył przesilenie amerykańskie, chociaż czasowo zmniejszył swą produkcję. Przejdźmy teraz oddzielnie różne operacje fabrykacji bawełnianej. Przędzenie bawełny w Rosji odbywa się przeważnie z bawełny amerykańskiej i tylko w części (do 260,000 pudów) z azjatyckiej. Co się tyczy bawełny produkowanej właściwie przez Rosję, to ilość jej jest bardzo mała, chociaż można spodziewać się, że z czasem turkiestańska i kaukaska bawełna stanowią będą ważny produkt dla naszych fabryk. Przędzeniem bawełny zajmuje się 106 fabryk, głównie skupionych w gubernjach: moskiewskiej, st. petersburskiej i włodzimierskiej, a w części w twerskiej, riazamskiej, jarosławskiej, estlandzkiej, liflandzkiej i warszawskiej, jak również w Wielkiem Księstwie Finlandzkim. Przędzalnie bawełny napotykać się jeszcze w 10 gubernjach, ale ich produkcja jest nader mała. Przędzalnie bawełny obrabiają materiał surowy przy pomocy wrzecion mechanicznych, których ogólna liczba, według wiadomości z 1859 r., dochodziła do 1,600,000, wprowadzanych w ruch przez 18,150 parowych sił. Robotników w przędzalniach bawełny w 1866 roku było do 25 tysięcy ludzi. W większej części rękodzielni stołecznych, robota odbywa się tylko we dnie, od 12 do 14 godzin na dobę; w fabrykach, w których robota idzie bez przerwy, robotnicy mieniają się, pracując w każdej zmianie od 6 do 8 godzin. Zapłata zarobkowa bywa rozmaita, od 3 do 10 rub. miesięcznie. Szczególnie przędzalni petersburskich stanowi, że wszyscy robotnicy tak dorośli, jak i dzieci, mieszkają zewnątrz zakładów, w najetych lokalach, i z małym wyjątkiem należą do stanu mieszczanńskiego. W fabrykach zaś gubernij środkowych, przeciwnie, większą część robotników dostarcza stan włosciński, a dla tego mieszkają nie w samych rękodzielniach, przyczem żywią się kosztem chlebowodawcy, lub też tworzą artele. Produkta ruskich przędzalni ograniczają się na niskich (Nr. 20) i średnich (Nr. 30) numerach przędzy; numera zaś czterdzieste, właściwie także średnie, uważane są przez naszych właścicieli przędzalni za wysokie lub takie, po za które dalej rachunkowo fabrykant nie powinien się posuwać, dla tego, że właśnie średnie numera od 16 do 48 najwięcej są żądane dla naszych tkanin i wyrabiają się z mniejszymi kosztami, kiedy dla wyższych wymagane są bardziej zakłane przyrządy i większe powtarzanie jednych i tych samych przędzalnianych operacji. O ile wiadomo, pierwotna masa materiału bawełnianego rozdziela się w naszych fabrykach w następujący sposób: 1,400,000 pudów idzie na karton do drukowania; 200,000 pudów na nankin, zapal i purpurę; 100,000 pudów na plusz; reszta zaś na inne wyroby bawełniane. Nasze przędzalnie bawełny prawie zupełnie zaspakajają potrzeby miejscowej fabrykacji; tylko na wyższe gatunki bawełnianych materij sprowadza się zagraniczną przędza. Cena naszej przędzy zależy od kosztu surowego materiału. W porównaniu z zagraniczną droższa jest o 30% i więcej. Wyrabianie naj-

zrozumiał dla tych nawet, którzy posiadają terazniejszy język japoński, Mitford zaś zrozumiał ją dzięki jedynie uprzejmości jednego z uczonych japońskich, który tłumaczył mu treść sztuki. Grano cztery takie sztuki starożytne, lecz dla zapobieżenia monotonności, dodano dwie sztuki komiczne, które wykonane zostały bez masek i bez akompanjamentu instrumentów. Sztuki poważne nazywały się: pierwsza „*Hachiman z łukiem*,” druga „*Tsunemasa z lutnią*,” trzecia „*Kosjium z pior*” i czwarta „*Mały kowal*.” Komedje miały takie tytuły: „*Gryzmolenie*” i „*Kradzież palasów*.” Mitford daje zdanie o wszystkich tych sześciu sztukach; najoryginalniejszą i najbardziej wyrażającą prawdziwą myśl poetycką, była trzecia z tych sztuk: „*Kosjium z pior*.”

Levant Times opisuje pogrzeb w Pera szeika derwiszów tańczących czyli kręcących się w kółko. „Zwłoki szeika przeniesione zostały przez derwiszów do meczetu Thophana, gdzie odprawiono modły i następnie pochód udał się na omentarz należący do derwiszów. Zmarły szeik był znany powszechnie; tysiące turystów przybywających do Kostantynopola odwiedzały zwykle „*derwiszów tańczących*.” Powiadają, że miał on 108 lat wieku i że przyszedł na świat po złożeniu już matki jego do grobu, dla którego to powodu nazywano go *Coudret oullat* (dziecię ziemi). Sam szeik dawał temu wiarę. Powiadają także, że 30 lat temu pogrzebano go także żywcem. Lecz truśmy i groby u mahometan zastosowane są do podobnych wypadków: pierwsze z nich bardzo lekkie i obszernie, drugie zaś nie głębokie i zasypują się ziemią zlekką. Do ostatnich chwil życia, szeik zachował całą przytomność umysłu i odznaczał się zwłaszcza pamięcią. Godność szeika przechodzi na jego syna Atta-beja.”

prostszych wyrobów fabrycznych: kartonu, zapatu, chustek i t. p., przeznaczonych głównie do farby i druku, stanowi przynależność włóciarskiego przemysłu, kierowanego przez kapitały miejskich rezydencjonalistów, o czym powiedziane będzie poniżej. Maszynowe zaś tkaniny i dotychczas mało upowszechniło się w Rosji. W ogólne fabryki tkaniny bawełny liczy się 1,548 z 3,000 mechanicznych tkackich warsztatów; oprócz tego w przedalnicach liczy się 7,400 warsztatów, zatem razem 10,740 warsztatów. Największa liczba fabryk znajduje się w guberniach: włodzimierskiej, kostromskiej, moskiewskiej, riazańskiej, petersburskiej i twerskiej. Ogólna suma produkcji wszystkich fabryk wynosi 35 milionów rub. czyli 22% całego przemysłu bawełnianego. Ogólna liczba robotników w nich wynosiła w 1866 roku 60,000 ludzi. Pomiedzy wyrobami bawełnianymi pierwsze miejsce pod względem znacności produkcji zajmuje karton; muslinowe i w ogóle cienkie materje bawełniane, wyrabiają się tylko w fabrykach moskiewskich i st. petersburskich, posiadających w tym celu udokonalone przyrządy. Dalej wyrabiają się w tych fabrykach: płócianka zwykła i w kratkę, zwilich, nankin, plusz i púrpura. Maszynowy karton nie ustępuje pod względem dobroci angielskiemu i sprzedawany był do czasu przesilenia amerykańskiego po 8 kop. za arszyn. Ordynarne materje bawełniane, bardzo mało ustępują w cenach i gatunkach zagranicznym tkaninom. Toż samo można powiedzieć o bawełnianej prostej pstrej materji, o prostych chustkach i tym podobnych wyrobach. Nankin, pierwotkowo wyrób chiński, oddawna już jest wyrabiany przez ruskich fabrykantów, którzy zaopatrują w ten chińczyków. Pod względem dobroci nankin i kitaj nie ustępują zagranicznym i sprzedają się od 10 do 21 kop. za arszyn, stosownie do szerokości. Wyroby bawełniane średnich i wyższych gatunków kosztują drożej od zagranicznych. Muslinowe i w ogóle cienkie materje ustępują zagranicznym, tak pod względem dobroci i deseni, jak i pod względem cen. Plusz stanowi ważny artykuł wywozu w handlu z Azją i jego wyrabianie wymaga szczególnie biegłych tkaczy. Produkcja ta w ostatnich czasach udoskonalila się do tego stopnia, że pod względem trwałości tkaniny i farby oraz zewnętrznego wykonania, nasze plusze nie ustępują pluszom wyrabianym w Manchester. Produkcja purpury (zapatu, chustek i t. p.) upowszechnila się u nas od dawnego czasu, ale dopiero w ostatnich latach jej fabrykacja udoskonalila się, tak pod względem dobroci gatunku, jak i przystępności ceny. W ogólnym wywodzie, fabryki naszych materji bawełnianych, tak pod względem urządzenia warsztatów tkackich, jak i pod względem prędkości roboty, wcale nie znajdują się na takim stopniu doskonałości jak zagranice, ale w pierwszorzędnych bawełniano-tkackich fabrykach, obróbenie techniczne jest dobre i wszelkie zagraniczne udoskonalenie prawie bezzwłocznie zastosowywa się w praktyce.

Znacniejsza część przemysłu bawełnianego stanowi przedmiot tak zwanego domowego, włóciarskiego przemysłu. Jeszcze dawno przedtem, nim mogły rozmnożyć się u nas przedalnice bawełny, wyrabianie tkanin z angielskiej przędzy bawełnianej, upowszechniło się w bycie włóciarskim w całym obrębie rezydencjonalnym koło Moskwy i zaczęło wypierać przedem i tkanie lnu. Obecnie wyrabianie samych materji bawełnianych: kartonu, nankinu, zapatu, przeznaczonych do farby lub druku, stanowi wyłączną przynależność przemysłu włóciarskiego. W wielu miejscach, zajęcie to jest pobocznem; ale są miejscowości, gdzie ukazuje się jako główne, a nawet jedyne.

Przemysł ten oddawna ustalił się w wewnętrznych najbardziej przemysłowych i załudnionych guberniach, a mianowicie: moskiewskiej, włodzimierskiej, twerskiej, kostromskiej, jarosławskiej, kałuskiej, w których włócianie zajmują się tkactwem w chwilach wolnych od prac rolniczych, zadawalnając się najbardziej umiarkowanem wynagrodzeniem, czem też objaśnia się taniość naszych tkanin bawełnianych. Domowa produkcja bawełniana doszła do rozległego rozwoju przy udziale wielu kupców kapitalistów, którzy zakupuwszy przędzę bawełnianą, albo snują ją w swoich zakładach a potem oddają tkaczom, albo nie snują oddają majstrom, którzy zajmując się samem tylko snuciem i rozdawaniem przędzy po wsiach, stanowią pośredników pomiędzy kapitalistami a tkaczami; tacy komisanci znajdują się głównie w pierwszorzędnych fabrykach i nazywają się: „świłtlicarzami”. Komisanci otrzymują towar od fabrykantów na wagę i oddają go także na wagę, z odrzuceniem na ubytek. Ale przy takiej organizacji przemysłu i małej płacy tkaczom, zdarzają się ciągle nadużycia. Zarobki tkaczów są bardzo nieokreślone i niestałe; średnio można przypuścić po 15 kop. dziennie czyli po 1 rublu tygodniowo na osobę, tak, że to rzemiosło może istnieć bez straty dla włóciarian tylko w tych miejscach, gdzie rolnictwo daje dostateczne środki dla wyżywienia się. Najważniejszymi punktami środkowemi tego przemysłu są wsi: Iwanowo i Tejkowo (w powiecie szujskim w gubernji włodzimierskiej), Terino, Terezino, Kiberczino, Krutej i t. d. (w powiecie suzdalskim). W samym powiecie suzdalskim liczyło się w 1864 roku do 40,000 tkaczy, którzy wyrabiali do 1,000,000 sztuk kartonu, po 50 arszynów w każdej sztuce.

Bardzo trudno oznaczyć ogólną liczbę robotników płci męskiej i żeńskiej, zajmujących się tym przemyślem. Według wiadomości zebranych za 1864 r., liczba robotników, zajętych na wsiach wyrabianiem materji bawełnianych z przędzy, na rachunek fabrykantów, w przybliżeniu wynosiła 35,000 osób. Przepuszczając, że każdy robotnik, wyrobi codziennie tkaniny do 15 arszynów, wartości 10 kop. arszyn i pracuje w ciągu 7 zimowych miesięcy, otrzymamy, że wartość produkcji jednego robotnika może być oznaczona od 200 do 225. Mnożąc liczbę tkaczy przez 200 rub. otrzy-

mamy, że ogólna wartość ich produkcji, może być oznaczona na 70 milionów rub. Zatem razem z fabryczną, całą produkcją bawełnianą we wszystkich zakładach daje okragłość wartości do 220 mil. rub.

Ogólny wniosek, jaki można wyprowadzić z całego poprzedniego przeglądu przemysłu bawełnianego jest, że chociaż zaszczyt się u nas sztucznie, ale szybko nabył tak ważnego ekonomicznego znaczenia, że może, stanowić reprezentanta całej naszej fabrycznej sprawy. Wyprzedził on przemysł lniano-konopny, który przedtem stał na pierwszym miejscu, ale teraz zacołał się w skutku tego, że maszynowe obrabianie lnu i konopi kosztuje bez porównania drożej, a podniesienie się wartości surowego materiału po obróbeniu była daleko mniejsze, niż w przemyśle bawełnianym; wyprzedził on daleko i przemysł sukienny, który dotąd ma do czynienia z całkiem bezpośrednią pierwotnym materiałem.

Jeżeli wnosząc z sprowadzania z zagranicy, przyjmujemy, że w naszych fabrykach i drobnych zakładach corocznie wyrabia się do 3,500,000 pud. wyrobów bawełnianych, wartości do 220 milionów rub., to otrzymamy średnio na 1 człowieka około 2 funtów wyrobów, wartości do 2 rub. Według obliczeń Tęgoborskiego w 1850 r. przypadało na mieszkańca około 0,87 funt. przędzy i 88 kop. Zatem w ostatnich czasach użycie bawełny powiększyło się pod względem ilości dwakroć, a pod względem wartości trzykroć.

Produkcja jedwabna.

Do początku obecnego wieku, produkcja jedwabna szła źle, i jeżeli potem rozwinęła się, to nie tam, gdzie ją pierwotnie wprowadzono (to jest na południu), lecz głównie w moskiewskiej i petersburskiej guberniach, i w części w liflandzkiej, którym wszystkim przypadało robić z sprowadzania zagranicę jedwabiu. Tylko w zakaukaskim kraju fabryki jedwabne rozwinęły się obok miejscowej produkcji surowego materiału i utrwaliły się jako miejscowy ludowy przemysł.

Według bylej komisji taryfowej (1868 r.) wartość całej naszej produkcji jedwabnej dochodzi do 15 mil. rub., a ta cyfra, z którą także zgadzają się wskazania Tęgoborskiego i Buschena, musi być bliższą rzeczywistości, albowiem konsumcja surowego materiału w naszych fabrykach dochodzi do 32,000 pudów za sumę 4,770,000 rub.; a ponieważ fabrykacja powinna przynajmniej potroić wartość surowego materiału, przeto wartość wyrobów będzie dochodziła do 15,000,000 rub. Największa liczba fabryk jedwabnych znajduje się w kraju Zakaukaskim i w dwóch powiatach gubernji moskiewskiej (bogorodskim i moskiewskim).

Na Kaukazie produkcja jedwabna szczególnie jest rozwinięta w gubernjach: bakińskiej, jelizawetpolskiej i urywskiej. Produkcja motania jedwabiu w gubernji bakińskiej jest bardzo dawna i rozrzucona po wsiach pomiędzy drobnymi producentami, mającymi ogrody morwowe i zajmującymi się rozmotywaniem kokonów, za pomocą sposobów bardzo nieudokonalonych; podobnych zakładów jest do 67, a większa ich część znajduje się w powiecie szemachimskim. Oprócz tego w m. Nusze znajduje się dwie fabryki motania jedwabiu; w jednej z nich dobywa się jedwabiu 1,100 pudów za 500,000 rúr., ogólną zaś ilość wymotanego w gubernji jedwabiu można obliczać na 1,400 pud. Produkcja tkanin jedwabnych wcale nie jest roznoita, lecz pod względem liczby, zakładów, (149) znaczna. Materij wyrabia się za sumę 100,000 rub. W gubernji jelizawetpolskiej (w samem mieście gubernjalnem) znajduje się 12 zakładów rozmotyjących i w gubernji erywńskiej w powiecie ordubatskim, jeden zakład, w którym rozmotywa się jedwabiu za 60,000 rubli.

Dla wyrabiania naszych jedwabnych materji wyższych gatunków, używa się jedwab włoski, przywożony po większej części już przedzony, a na średnie i niższe gatunki zakaukaski, perski, i inne dostarczane w surowym kształcie. Rozmotywaniem i przedemianiem tego jedwabiu zajmują się włóciarianie moskiewskiej i sąsiednich gubernij, w zakładach tak zwanych „karasnych”. Oprócz tego w okolicach Bogorodska, włóciarianie zajmują się także tkaniami i farbowaniem jedwabiu na zamówienia fabrykantów. Około Moskwy tkają fulary z niewarowego jedwabiu kaukaskiego; koło osady Pawłowskiej robią się materje jedwabne; w jednej wsi tkają złotogłów. Krecenie i rozmotywanie jedwabiu odbywa się przeważnie we wsiach koło Kolomy. Ważną wadę krecenia jedwabiu stanowi nierówność jego gatunku i niedokładność wagi przy odbiorze jedwabiu od „karasników”.

Zakłady mechaniczne dla obrabiania jedwabiu u nas urządzone są w niewielu miejscach i w małych rozmiarach, i dopiero niedawno w Nusze założona została wielka motalnia jedwabiu, bardzo ważna dla tego kraju, który trzymał się dotychczas bardzo pierwotkowych sposobów produkcji. W ostatnich latach jedwab w Europie podrożał i jego przyrząd do nas zmniejszał się, a przeciwnie wywóz za granicę jedwabiu, zakaukaskiego powiększył się. To podniosło cenę jedwabiu w kraju zakaukaskim i w Persji, i miało niekorzystny wpływ na naszą fabrykację, która zmniejszała się, a w części przekształcała się na wyrabianie materji jedwabnych mieszanych z wełną. Główne postępy w fabrykacji jedwabnej zrobione zostały w wyrabianiu złotogłowa, brokatu, materji na meble, adamaszków i t. p. Nasze złotogłowy, brokaty i brokatele nie ustępują zagranicznym, ale materje gładkie nie mają miękkości i regularności tkaniny, w skutku złego rozmotywania jedwabiu i kunsztu tkackiego. Ceny naszych materji jedwabnych bardzo są rozmaite, stosownie do ich gatunku; zrobione z jedwabiu włoskiego, zwykłe są droższe od wyrobów zrobionych z jedwabiu zakaukaskiego. Sprzedaż wyrobów jedwabnych odbywa się w miastach i na jarmarkach. Ruskie wyroby jedwabne mają stałą przewagę nad zagranicznymi sprowadzonymi. Za granicę ruskie wyroby jedwabne

wysyłają się do Azji, ale w nieznacznej ilości, daleko mniejszej, niż za jaką przywożą do nas azjatyckich wyrobów jedwabnych.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

* Paryżki korespondent *Ind. belge* pisze pod d. 30-m listopada: Projekt prawa o nauczaniu obowiązkowem pomimo swej doniosłości, nie będzie mógł być dyskusyjny zaraz po zebraniu się zgromadzenia. Toż samo będzie miało miejsce i z projektem dotyczącym reorganizacji armji, chociaż co do tego, pomiędzy rządem i komisją izby nastąpiło zupełne porozumienie. Pierwsze prace zgromadzenia, głównie będą mieć na względzie kwestje finansowe, a nadewszystko reorganizację banku francuskiego. Pogłoski o wieczorach, jakie Thiers dawał zamierza w pałacu Elizejskim, jeśli zgromadzenie powróci do Paryża, są całkiem zmyślone. Zbyt niedawno minęły straszne klęski, aby Francja mogła już myśleć o rozrywkach tego rodzaju, co wszakże nie daje powodu do widzenia wszystkiego w czarnem świetle, jak to czynią zwykli ludzie małej wiary.

* W korespondencji z Paryża do *Indep. belge*, pod dniami 1 b. m. czytamy: Messaż prezydenta rzeczywistopolitej już jest prawie ukończony. Thiers pewne części, zupełnie ukończone, czytał niektórym osobom. Zdaje się, że w messażu kwestja konstytucyjna wcale dotknięta nie będzie. Co zaś do powrotu zgromadzenia do Paryża, to widoczne jest, że projekta prawa których myśl napród podana została w celu zabezpieczenia niezależności zgromadzenia i jego bezpieczeństwa, są tylko argumentami *in extremis*, aby uporczywie nakłonić do odstąpienia od chęci dekapitulacji Paryża. Niewiadomo jednakże, czy ci uporczywi większość stanowić będą. Rozwiązanie, w każdym razie, zdaje się być dośyć wątpliwem i powrót do Paryża, który jakiś czas był prawie pewnym, dziś stał się bardzo zagadkowym. Zapewniają, że w Wersalu panuje ogromna agitacja. Wielu deputowanych nawet z prawicy, powiada że kraj nie może zostać w takiej tymczasowości i pragnie, aby określona była stała forma rządu i instytucji, które rządzić mają Francję. Podają za pewne, że Thiers zgodził się tylko dla tego, na wykonanie wyroku śmierci na Rosselu, gdyż w przeciwnym razie, minister wojny Cissey, chciał się podać do dymisji, jednogodne zaś raporty otrzymane od wszystkich dowódców korpusów powiadają, że bardzoby niekorzystny wywarło wpływ na całą armję, gdyby Rossel nie był rozstrzelany. Nie ulega wątpliwości, że ze względów dyscypliny wojskowej, nie było dwóch głosów na korzyść tej ofiary. Zbyt ciężnym więc byłoby zaprzeczanie pogłosce, nie zasługującej w żadnym razie na wiarę, że wojsko zrobiło demonstrację na korzyść Rossela, w czasie deflady po wykonaniu wyroku. Zdaje się, że element wojskowy głównie się przyczynił do tego, że Gaston Crémieux także na śmierć został skazany, który moralnie jest odpowiedzialny za samobójstwo generała Cosnier.

* W korespondencji z Paryża do *Norda*, pod d. 1 b. m. m. czytamy: Wiadomość o wyjeździe z Paryża posła austriackiego we Francji, księcia Metternicha, zaczyna nabierać pewności, i podobno przedstawienie prezydentowi rzeczywistopolitej listów odwołujących ma być bardzo blizkie. Powiadają, że księżna Metternich, której przyjaźń i serdeczne stosunki z byłą cesarową Eugenią, wszystkim są wiadome, wpłynęła na swego męża i że ona głównie przyczyniła się do tego, że ambasador austriacki swoją posadę opuścił. Bardzo być może że księżna Metternicha zastąpi hrabia Apponyi, obecny ambasador w Londynie. Wszakże nie rozstrzygnięto jeszcze kwestji, która się dotąd pomiędzy różnymi mocarstwami agituje, czy pozostawić we Francji ambasadorów, czy też mianować po prostu, ministrów pełnomocnych, którzyby zarządzali ambasadami, zatrzymując ten tytuł, jakiego używały w czasach, przed założeniem cesarstwa. Powrót Nigry dokonał się, nie bez pewnych trudności: chociaż osoby otaczające Thiersa przekładały p. Minghetti, z powodu serdecznych stosunków Nigry z rodziną Bonapartych, jednakże interes polityczny obu narodów zyskać tylko mogą na powrocie włoskiej ambasady temu dyplomacie, który dał tyle dowodów rozumu, bezstronności i sympatji dla Francji.

* *Patrie* powiada, że rewizyjna komisja stopni wojskowych, odbyła swoje ostatnie posiedzenie w Paryżu w sobotę. Ponieważ zgromadzenie narodowe zbierze się w Wersalu 4 b. m., przeto komisja zbierze się w temże mieście 5 we wtorek i już prace swoje bez przerwy prowadzić będzie. Komisja rewizyjna wydała postanowienia dotyczące generałów i prawie wszystkich oficerów wyższych stopni, a decyzje jej zostały przyjęte przez znakomitą większość interesowanych. Zapewniają, że tylko siedmiu tych ostatnich nie zgodziło się na nowe stanowisko i podało się do dymisji. Dalsza rewizja niższych stopni oficerskich wkrótce się rozpocznie. Liczba spraw, zdaje się, że znacząco uległa zmniejszeniu, ponieważ od miesiąca czerwieca wielu oficerów podało się do dymisji, które zostały przyjęte przez ministerstwo wojny.

* Z gazety *Moniteur des Communes*, dowiadujemy się, że znaczna liczba dzienników zajmując się obecnie kwestjami dotyczącymi mającego nastąpić wkrótce otwarcia posiedzeń zgromadzenia narodowego. W tej mierze sądzimy, powiada ten organ rządowy, iż rząd wraz z izbą postępową będą zgodnie z żądaniem ogółu a jednolici tej dają dowody w ogromnej działalności prowadzącej we wszystkich kierunkach. Takie bowiem jest ogólne życzenie kraju, które się w każdej okoliczności potwierdza i odpowiada potrzebie porządku i spokoju.

* *Wien. Ztg.* z dnia 3-go grudnia ogłasza postanowienie cesarskie, uwolniające posła w Konstantynopolu, feldzeugmistrza hr. Antoniego Prokesch-Osten, na własne żądanie od obowiązków pomienionych.

* Do *Köln. Ztg.* piszą z Rzym pod dniami 27 listopada: Dzisiejsza uroczystość otwarcia sesji parlamentu włoskiego, wypadła nad wszelkie oczekiwania świetnie. Na niebie, wolnem od chmur, słońce zajaśniało nadspodziewanym blaskiem, a niezwykle jzwawisko gwiazdy, którą widzieć można było obok słońca, nadzwyczajnie zrobiła wrażenie na włochach, bardzoby wrażliwych. *Deo la stella d'Italia*, powtarzały wszystkich usta. Tak tutejsi mieszkancy, jak i cudzoziemcy, tłumnie przybywali na tę uroczystość, a plac Corso wraz z dwoma obszernymi placami w pobliżu Monte-Citorio, zapelnione były tłumami w strojach świątecznych. O godzinie 10-jej otworzono wejścia do sali posiedzeń deputowanych dla wszystkich zaproszonych. Pierwsze miejsca zajęte zostały przez damy w bogatych toaletach, podczas gdy nieco niżej na siedzeniach, niebieskim sukniem obitych, spozstrzedz można było już wielu senatorów i deputowanych. W loży dyplomatycznej znajdował się już Dom Pedro, cesarz Brazyliji; stał on za damami i ubrany był czarno. Oprócz tego, zgromadziło się tam także całe ciało dyplomatyczne w mundurach świątecznych, a mianowicie: posłowie: ruski, szwedzki, niderlandzki, turecki,

belgijski, hiszpański, portugalski, bawarski, amerykański, oraz sprawujący interesy niemieckie, hr. Wesdehlen, margr. de Sayve, sprawujący interesy Austro-Węgier. Na chwilę przed godziną 11-tą, przybyła księżna Malgorzata i powitana została serdecznie; następnie, przybył sam król w towarzystwie księcia następcy tronu, księcia Eugenjusza Sabaudzkiego Carignan i orszaku. Król powitany z wielkim zapalem, przez chwilę spoglądał na salę, a następnie zajął miejsce na tronie, poczem minister spraw wewnętrznych poprosił deputowanych, z których wielu opuściło swe miejsca, ażeby zajęli swe miejsca. Mowa króla przerywana była często oznakami wielkiego zadowolenia, a szczególnie, przy ustępie o spełnionych życzeniach narodu i przyrzeczeniu, że monarcha wysoko dierżyć będzie sztanu jednolici. Zewnątrz tłumy witaly króla grzmiącymi okrzykami.

* W *Ind. bel.* pod d. 2-m b. m. powiedziano: Na drugi dzień po zawieszeniu korteżów hiszpańskich, przywoływy stronnictwa postępowo-demokratycznego, Zorilla, Rivero, Figueroła, San Roma i inni dawni członkowie lub wyżsi urzędnicy ostatnich liberalnych administracji, urządzili miting, który miał ogromne powodzenie. Przeszło dwanaście tysięcy ludzi zebrało się. Mówcy przyjmowani byli rzęsiestymi oklaskami; obstawano przy konieczności zachowania rezultatów rewolucji zagrożonej przez połączenie sagastystów z reakcjonistami wszystkich odcieni. Umieili także oni wykazać pomyslnie skutki wynikłe z zastosowania ich zasad wtenczas kiedy byli przy władzy, tak pod względem spokoju i pomyslności Hiszpanji wewnątrz, jakoteż i poważania jakiego doznawała w stosunkach z mocarstwami zagranicznymi. Zdolali przyprowadzić jeżeli nie do zupełnie dobrego stanu, położenie finansowe, to przynajmniej podnieśli kredyt Hiszpanji; poczynione oszczędności, które położyły koniec okropnym nadużyciom i eksploatacji budżetu, dopełnily rozpoczętego przez nica dzieła; nowy król pod ich zasłoną, mógł zwiędzać prowincje nie bardzoby sympatyzujące z nowym porządkiem rzeczy; jednym słowem Hiszpanja już zdawała się wychodzić z poniżającego położenia w jakim była postawiona przez wladliwosci administracji, która nastąpiła po mniej więcej radykalnych wstrząszeniach, gdy tymczasem wszystkie nadzieje stały się płonnemi i widoki lepszej przyszłości rozbiły się o rozdział w łonie samego stronnictwa liberalnego. Dynastia była całkiem oszczędzana przez mówców, nawet przez tych, którzy wyznawali zasady republikańskie, lecz przytoczyli się z korteżami, głosując za rządem konstytucyjnym. Wpływ tego mitinga, najpród na Madryt a potem na prowincje, rodzi pewne obawy co do rezultatu wyborów. Jeden z dzienników radykalnych twierdzi nawet, że postanowiono odłożyć wybory, jeśli położenie się nie polepszy. W każdym razie wątpić należy, czyby to wydało jakie pozytywne rezultaty. Wybory jeśli nie zapewnią zwycięstwa zupełnie postępowemu, radykalnym i republikańskiemu, to przynajmniej wywołają nowe przesilenie ministerjalne, jeśli do tego czasu niesnaski w łonie samego gabinetu, nie sprowadzą jego upadku.

* *Indep. belge* pisze: Dymisja ministerium urzędowo została ogłoszona 1 grudnia w izbie reprezentantów przez barona Anethan, który oświadczył, że król zażądał złożenia tek od ministrów. Izba po takim oświadczeniu, które wywarło wielki wpływ na zgromadzeniu i wywołało długie i burzliwe rozprawy, odrzuciła swoje posiedzenia do następnego zwolania.

* Czytamy w korespondencji z Wiednia z dnia 19-go listopada do *Jour. de St. Petersburg*: Z wiadomości nadeszłych z Cattaro dowiadujemy się, że po uroczystości chrztu księcia Daniela-Aleksandra, księcia Mikołaj przedsięwziął podróż w głąb kraju, w celu przekonania się czy rozporządzenia jego są dokładnie wykonywane i dla zbadania stanu ludności w rozmaitych okragach Czarnogórze. Zaraz po powrocie z podróży, książę przygotowywał się do opuszczenia znowu Cetynji, gdyż ma zamiar z całą rodziną przepędzić sezon zimowy w Orja-duka w Białopawłowicowskiej dolinie. Książę pozostanie w Orja-duka do miesiąca stycznia, i głównie zajmować się tam będzie kwestją wybudowania miasta, które ma zamiar założyć w tej miejscowości. Przypnać należy, że myśl powiększenia wsi Orja-duka i zamienienia jej z czasem na miasto jest bardzoby chwalebna i dowodzi że książę jest dobrym administratorem i rozumie doskonale rzeczywiste potrzeby swego kraju. W istocie, nie można wybrać lepszego miejsca na założenie nowego miasta, na wzór Cetynji. Białopawłowicowska dolina słyne z nadzwyczaj żyznej ziemi, obficie corocznie zbory wystarczają na zaopatrzenie w żywność całej ludności Czarnogórze, a jeśli się tam zdarzy wypadkiem rok nieurodzajny, to kraj na tem nadzwyczaj cierpi i rząd zmuszony jest robić zakupy zboża za granicą. Jeśli do tej urodzajności ziemi dodamy łagodny klimat, nawet podczas zimy, bujną roślinność, która zbliża się bardzoby do wegetacji dalmackiej i dosyć liczną ludność, możemy być pewni, że w krótkim czasie nowe miasto Orja-duka współzawodniczyć będzie z Cetynją. W każdym razie, dążności księcia ku stopniowemu urządzeniu swego kraju na zasadach jakimi się rządzi dzisiejsze europejskie społeczeństwo, są godne wszelkiej pochwały, a inicjatywa jego w celu podniesienia bytu towarzyskiego Czarnogórców, powinna być uważana za nowy krok na drodze postępu. Zwrócono w ogóle uwagę iż książę od niejakiego czasu porucił spraw polityczne, które go nadzwyczaj zajmowały, i poświęcił się jedynie tylko polepszeniu bytu wewnętrznego swego kraju i rozprzestrzenianiu światła cywilizacji wśród ludności młodej, uległej i bardzoby inteligentnej. Pod względem politycznym, wszystkie uśłowiana księcia skierowane są do jednego celu — to jest do zaprowadzenia, na całej linii granic, takiego stanu rzeczy, któryby mu zapewnił wewnątrz całą swobodę działania. Warunek ten spokoju jest nieodzowny dla Czarnogórze, zwłaszcza w obecnych okolicznościach, a książę sam lepiej to rozumie od swego otoczenia. Dla tego to właśnie, przyjął sobie za zasadę zapobiedz wszelkim o ile możliwości starcom na granicy i wydał rozporządzenie nacelnikom okragów pogranicznych z prowincjami tureckimi, ścisłego czuwania, aby czarnogórcy zachowali się spokojnie. Na nieszczęście, pomimo takich środków ostrożności, spokojność od strony Albanji zachowana być nie może. W tej chwili nawet książę mocno jest zaniepokojony rozruchami, jakie w tamtych stronach wzbuchły. Zapewniają, że na całej albańskiej granicy małe oddziały uzbrojonych „albanczyków strzegą wszystkich przejść i nie pozwalają nikomu z Czarnogórze przechodzić tamtey; komisarz czarnogórski, Stanko Pejowicz, który miał się udać do Podgórze do tureckiego komisarza Fewtk-Beja, ażeby przystąpić do rozpoczęcia przerywanych robót przy oznaczeniu granic, zmuszony był wrócić do Czarnogórze ponieważ nie mógł przedostać się przez granicę, a więcej jeszcze zasługuje na uwagę ta okoliczność, że gdy Pejowicz oznakił się do Kajmakana Spuży prosząc go o wydanie rozkazu oddziałom albańskim aby się cofnęły od granicy, ten urzędnik turecki odpowiedział

